

***THE PROCESS OF DEALUL SPIRII - THE ARREST AND INVESTIGATION OF
COMMUNIST LEADERS***

Georgiana Semenescu, Assist. Prof., PhD, "Constantin Brâncuși" University of Tîrgu-Jiu

Abstract: *The process of Dealul Spirii - The arrest and investigation of communist leaders*

The arrest and investigation of Communist delegates to the Congress of the establishment of the Romanian Communist Party from 8th to 12th May 1921, their works disrupted sensitively politics and arose discrepancies even in the cultural spectrum. What judicial investigations revealed alongside with the terrorist attack in the Senate since 1920, component act of the communist action in Romania, whose main actor was Max Goldstein, led to this judiciary moment in history known as "The process of Dealul Spirii".

Keywords:*communism, process, arrest, investigation, politics.*

Documentele Congresului de constituire a Partidului Comunist Român din 8 - 12 mai 1921 și anchetarea congresiștilor arestați începând cu cea de a patra zi a lucrărilor acestui conclave au învederat că noua organizație politică a fost plănuită ca instrument integral aservit scopurilor și intereselor unei puteri străine, care opera în Europa și mai cu seamă în zonele limitrofe Rusiei Sovietice în mod predilect prin intermediul Internaționalei a III-a Comuniste. În fapt, Congresul a fost unul de afiliere la acest organism sovietic. Unul din documentele programatice ale Congresului se și intitula *Programul de afiliere la Internaționala a III-a*.

Arestarea și anchetarea delegaților comuniști la Congres, faptele acestora au perturbat sensibil viața politică, au iscat divergențe până și la nivelul eșichierului cultural. Ceea ce au scos la iveală cercetările judiciare, alături de atentatul terorist de la Senat din 1920, act component al acțiunii comuniste în România, al cărui principal actor a fost Max Goldstein, au condus la acest moment judiciar cunoscut în istorie sub denumirea de "Procesul din Dealul Spirei", care a adus în fața magistraților timp de peste patru luni (23 ianuarie – 4 iunie 1922), un număr de 271 de inculpați dintre care 71 delegați la Congresul Comunist. A fost un proces militar, judecat la Consiliul de Război al Corpului II Armată București.

Era prima operațiune de amploare a statului în anii interbelici împotriva comunismului, nu a unui comunism românesc, ci a comunismului de tip bolșevic în România.

Toți delegații arestați: Gheorghe Cristescu, liderul prim al partidului, Alexandru Dobrogeanu Gherea, Mihail Cruceanu, Gheorghe Niculescu Mizil, David Fabian, Mihail Macavei, Dumitru Grofu, Ilie Moscovici, Eugen Rozvan, Boris Ștefanov, Timotei Marin, Pavel Tcacenco, Ion G. Olteanu au fost anchetați în regim de arest, ei fiind depuși la închisorile Jilava și Văcărești.

Arestările au generat o campanie insistentă a unei părți a presei dar și a unor personalități politice și culturale, care au vădit necunoaștere și naivitate în interpretarea cazului. Cea mai virulentă acțiune în favoarea comuniștilor arestați și împotriva acționării lor în justiție aveau să desfășoare, desigur, Partidul Comunist, organizațiile locale ale acestuia și presa comunistă, în primul rând cotidianul ”Socialismul”.

Menționăm cu titlu de exemplu: *Proces sau înscenare. Pe ce motiv suntdați în judecată congresiștii din mai* (”Socialismul”, 2 decembrie 1921); *Pentruapărarea tovarășilor noștri arestați* (”Socialismul”, 26 ianuarie 1922); *Cătresocialiștii și muncitorii din lumea întreagă* (Chemare a Comitetului Executiv Provizoriu al P.S.C.R. pentru solidarizarea cu cei implicați în procesul din Dealul Spirei) (”Socialismul ”, 1 februarie 1922). S-a manifestat vehement și ”Dimineața”, de simpatie comunistă, care pe lângă o poziție fățiș partizană, a răspândit nu puține informații neconforme cu realitatea. Referindu-se la redeschiderea Clubului Socialist în penultima zi a Congresului pentru ca apoi aici să fie operate arestările , același ziar considera că a fost vorba despre o cursă întinsă congresiștilor.¹

Dincolo de combaterea unor procedee privind arestarea și regimul de detenție impus congresiștilor, rămânea de prim ordin conținutul politic, ideologic și, în genere, actele Congresului comunist, care incitau la acțiune împotriva orânduirii de stat, toate acestea fiind emanație și imperativ programatic ale Internaționalei Comuniste. Cei anchetați au recurs la felurite tertipuri pentru a masca scopurile Internaționalei la care aderaseră, punând în față nu afilierea fără rezerve la această Internațională, ci obiective social-economice în interesul muncitorimii, al păturilor paupere, pentru ca, până la urmă, să transpară realitatea pe care unii au și recunoscut-o, dar, dându-i sensul unui act de conștiință, și nu al unui program de acțiune al Cominternului.

În pofida declarațiilor repetate ale comuniștilor menite să acopere scopurile lor reale, aveau să le fie prezentate în instanță capete de acuzare incontestabile și extrem de grave:

- ”crimă contra siguranței statului”;
- ”terrorism”;
- ”alianță cu inamicul”;
- ”îndemn la revoltă”.

Cea mai gravă culpă, din care decurgeau toate celelalte de mai sus, a fost afilierea la Internaționala de la Moscova, care însemna a pactiza cu vârful de lance al imperialismului bolșevic.

Autoritățile au întocmit și un ”tablou” cu delegații care au votat pentru afilierea la Internaționala a III-a, dar cu rezerve, aflați în sala Clubului Socialist din str. Sf. Ionică nr. 12 în seara zilei de 12 mai 1921, aceștia fiind:

- Iordăchescu Teodor, domiciliat în București;
- Gheorghe Vlad, din Făgăraș;
- Carol Barta, din Brașov, domiciliat provizoriu la deputatul Gheorghe Cristescu;
- Gheorghe Mamina, din Brașov, domiciliat provizoriu la deputatul Gheorghe Cristescu;
- Carol Szabo, din Baia Mare.²

Documentele descoperite asupra lor la perchezițiile corporale nu prezentau o prea mare importanță, nu priveau ”chestiuni” de organizare comunistă și administrația sindicatelor.

Asupra lui Gheorghe Mamina, care a acceptat ”de bună voie” percheziția corporală au fost găsite următoarele documente:

”1). O adresă a Clubului Socialist Central din Cluj având anexat la regulamentul intern relativ la administrația și primirea membrilor; ...

3). Anexa a 4-a la contractul colectiv de muncă al lucrătorilor din Țara Bîrsei;...

¹ ”Dimineața”, anul XVIII, nr. 107 din 14 mai 1921, p.1.

² A.N.I.C, fond 96, dosar 195, fila 2.

5). O listă cu membri comitetului sindical metalurgist din Braşov; ...”³

Documentele găsite la Carol Bartha, un alt delegat care a votat pentru afiliere, dar cu rezerve, și care ”nu puneau în pericol siguranța statului” erau:

”1). Un mandat al Sindicatului în Fier și Lemn din Braşov pentru a-i reprezenta la Congresul socialist în zilele de 8-12 mai 1921;

2). Însemnări asupra a ceea ce s-a discutat la Congres;

3). Două hârtii volante cu numele delegaților din Transilvania pentru Congres, precum și pontajul voturilor exprimate de aceștia în Congres ...”⁴

În schimb, la sediul Clubului Socialist au fost descoperite numeroase documente pregnant comuniste. Un ”Referat” datat la 20 mai 1921, urmare a procesului-verbal încheiat la 13 mai 1921 de către George Haret, comisar special în cadrul Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale din Ministerul de Interne înștiința că, la ordinul și în prezența comisarului regal al Corpului II Armată, maiorul Constantin Cernat, au fost confiscate de la Clubul Socialist, după arestarea delegaților care au participat la Congres, următoarele acte și corespondență, tratate cu trimitere directă la Internaționala a III-a Comunistă:

”1). o scrisoare intitulată Femeile Socialiste;

2). motivarea Programului Agrar al Partidului Socialist-Comunist din România și reforma agrară – 9 foi;

3). introducere relativ la constituirea Congresului Internaționalei a III-a Comuniste, ținut la Moscova în primele zile ale lunii martie 1919 – 63 foi;

4). un articol intitulat Șeful a vorbit;

6). tablou cu candidații propuși de Secțiunea București pentru a reprezenta la Congresul Socialist din mai a.c.;

7). dezbaterile Congresului Socialist ziua a treia și a doua după-amiază;

8). moțiunea Congresului Socialist tipărit într-o broșură / 8-12 mai [...];

15). o moțiune în chestiunea agrară [...];

18). un raport de afiliere fără rezerve la Internaționala a III-a Comunistă a secțiunii Socialiste Roman;

19). Programul Partidului Socialist-Comunist din România în chestiunea naționalizărilor [...];

27). o scrisoare adresată Partidului Socialist din Sofia - Bulgaria datată 26 martie 1920;

28). o scrisoare adresată Partidului Socialist din Sofia - Bulgaria din 26 martie 1920, semnată de Ilie Moscovici.”⁵

Documentele ridicate de autorități de la sediul Clubului Socialist au fost atașate procesului-verbal încheiat cu această ocazie.

Odată cu perchezițiile și cu arestările de la Clubul Socialist și de la redacția ziarului „Socialismul”, au fost efectuate percheziții și la domiciliul celor arestați, fiind confiscate numeroase manifeste și materiale comuniste.

Toate aceste probe denotă că mișcarea comunistă era extrem de percutantă, de agresivă, periculoasă, desigur la inspirația și sub comanda Cominternului. La comandă a avut loc și votul pentru afiliere. Ziarul ”Dimineața” atenționa, în chiar ziua imediat următoare încheierii Congresului, că rezultatele acestuia erau previzibile, deci comandate, chiar dacă ”discuția asupra afilierii la Internaționala a III-a nu se încheiase.”⁶ Nu e mai puțin adevărat că sciziunea care se produsese în interiorul Partidului Socialist a produs multă dezorganizare la nivelul organizațiilor locale, determinată și de ”persecuțiile guvernamentale”, oferind avantaje

³ Idem, dosar 198, fila 65.

⁴ Ibidem, fila 85.

⁵ Idem, dosar 194, fila 11.

⁶ ”Dimineața”, anul XVIII, nr. 5579 din 13 mai 1921, p. 3.

comuniștilor în încercarea de a atrage de partea lor cât mai multe astfel de organizații, care ”vor adera fără rezerve la Internaționala a III-a. Prin acest fapt, partidul comunist va înceta de a mai fi o formațiune de sine stătătoare, ci va lua aspectul unui organ de înregistrare al deciziilor de la Moscova.”⁷

Or, statul român respingea de facto imixtiunile din afară în problemele sale interne prin intermediul unui partid care se afilia la organizația teroristă a Rusiei Sovietice și devenea organ de înregistrare și de executare a deciziilor de la Moscova. Este, astfel, de reținut că acțiunea statului român nu era pur politică, ci una împotriva terorismului regizat din afara țării.

Și nu exclusiv, momentul votului de afiliere a fost cel care a atras atenția asupra direcției antinaționale și antistatale de sorginte comunistă, deși aceasta era cel mai tranșant și mai amenințător. Antecedente au existat și au fost vizibile. Bunăoară, elemente comuniste au fost identificate și arestate în legătură cu greva generală din octombrie 1920.

Nu cu mult timp înainte de izbucnirea acestei greve, un Raport al Partidului Socialist pregătit pentru Congresul de la Câmpina, semnat Gh. Cristescu și publicat în ”Socialismul” din 12 iulie 1920, preconiza lupta armată cu puterea de stat pentru impunerea scopurilor comuniste. Idealul socialist – se spune în Raport – ”are ca scop trecerea puterii politice și economice în mâna muncitorilor de la sate și orașe prin dictatură. Dictatura proletariatului implică imediată expropriere a capitalului, suprimarea dreptului de proprietate privată, munca obligatorie pentru toți ... Pentru atingerea acestui scop, masele proletare vor lupta, după cum va fi rezistența adversarilor, până la conflict înarmat cu puterea de stat capitalistă.”⁸

În intervalul martie-aprilie 1921 au avut loc mai multe descinderi la domiciliile socialiștilor-comuniști, atât în București, cât și în țară, și au fost operate arestări și percheziții. Acțiunea autorităților în acest sens era motivată de faptul că militanții socialiști-comuniști desfășurau activități ilegale, care atentau la siguranța statului. Bunăoară, o adresă din 7 iulie 1921 a Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale prin care i s-a adus la cunoștință maiorului Constantin Cernat rezultatul ”percheziției corporale și domiciliare a socialistului-comunist Niculescu-Mizil din București, str. Bateriilor nr. 40, în scopul de a găsi manifeste incendiare de tipul celor răspândite în Capitală în ultimul timp” era datată ”26 martie 1921 ora 2 a. m.”⁹ Percheziția desfășurată în prezența celui în cauză, a dat la iveală numeroase cărți și colecții de publicații socialiste, precum și o bogată corespondență politică.

După greva generală, autoritățile au semnalat continuitatea unei acțiuni riguroase organizate pentru asigurarea și propagarea literaturii comuniste procominterniste, indiciu evident că momentul 12 mai 1921, când s-a votat afilierea, a fost doar manifestarea fătășă a ceea ce se plănua și se desfășura pas cu pas în subteran. Dovadă mai mult decât evidentă sunt numărul mare al persoanelor care adăposteau clandestin materialele propagandistice și conținutul comunist al acestora. În vreme ce liderii comuniști susțineau că afilierea la

⁷ Ibidem

⁸ Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916-1921, p. 433.

⁹ A.N.I.C., fond 96, dosar 197, fila 39.

Internaționala a III-a este un act legal, ”nevinovat”, în realitate ei operau subteran, dețineau pe ascuns și propagau literatură comunistă care propaga afilierea.

Deputatului Gheorghe Cristescu, una dintre figurile centrale ale mișcării socialist-comuniste din România, cel care avea să devină primul secretar general al noului partid, i s-a făcut percheziție domiciliară în două rânduri: prima oară în seara zilei de 12 mai, după arestarea lui, iar a doua oară, la 16 mai, când au fost confiscate mai multe documente, ”corespondență compromițătoare”, autoritățile întocmind un dosar de 478 de file. În podul casei lui Cristescu au fost depistate și ”mai multe baloturi” cu broșuri socialiste noi, care aveau să fie lăsate ”pe loc” întrucât, așa cum au constatat cei care au efectuat percheziția, asemenea broșuri se găseau pe piață și puteau fi cumpărate de ”la librăriile lor”.

La ordinul comisarului regal, maiorul Constantin Cernat, în aceeași zi, în jurul orei 20,30 a fost percheziționat domiciliul deputatului arestat Dumitru Stoiculescu, din str. Crișana, nr. 14, ”în scopul de a găsi corespondență și scrisori în legătură cu Internaționala a III-a Comunistă de la Moscova.”¹⁰ Deplasându-se la adresa respectivă, autoritățile au găsit-o pe proprietara imobilului, Varvara Doboș și în prezența acesteia au confiscat următoarele documente:

- 1). un document al Partidului Comunist Român prevăzând obligația fiecărui comunist față de Internaționala a III-a;
- 2). un extras din protocolul ședinței Comitetului Executiv privind chestiunea românească, în limba germană;
- 3). o scrisoare a Partidului Socialist din România semnată de Ilie Moscovici;
- 4). o scrisoare datată 21 august 1920, semnată de Ilie Moscovici.

Concomitent a fost luat în cercetare și deputatul Evanghele Stanev, care domiciliu la aceeași adresă, urmărindu-se și în acest caz dacă acesta deținea ”corespondență și scrisori în legătură cu Internaționala a III-a Comunistă”.¹¹

La 12 iunie 1921, o lună de la arestarea participanților la congresul comunist din luna mai, comisarul regal aducea la cunoștința Consiliului de Război al Corpului II Armată, prin adresa nr. 1948, că se vedea în imposibilitate de a încheia cercetările într-o lună și jumătate, așa cum se stabilise inițial, întrucât ”numărul celor închiși era – inițial - 76”, ajungându-se în iunie 1921 ”la aproape 200”, iar ca personal nu i se dăduseră decât cinci ofițeri noi, care nu mai făcuseră până atunci instrucție. Singurul pe care îl avea ca bun ajutor, era N. Firescu.

Data de 13 iunie 1921 consemnează primele ordine de urmărire emise de Corpul II Armată pe numele comuniștilor arestați. Primii interogați au fost conducători ai comuniștilor cu o anumită influență în rândul membrilor și simpatizanților partidului comunist. Astfel, au fost interogați: ”1. Cristescu Gheorghe, ... 4. Macavei Mihail, 18. Moscu Kohn în ziua de 13 iunie 1921.”¹²

Primul a fost audiat Gheorghe Cristescu. Acuzația care i se aducea acestuia, cât și întregului lot de inculpați era aceea de ”crimă de primejduire a Siguranței Statului, prev. și ped. de art. 67, 69 și 181 C. pen. comun combinat cu art. 53 Tit. II Codul justiției militare.”¹³ Interogatoriul a încercat să lămurească situația în care se aflau comuniștii români în acea perioadă. Pe de o parte, liderul comunist protesta împotriva arestării delegaților la Congresul din luna mai, având în vedere că acest Congres avusese loc cu aprobarea Guvernului, deci că se desfășurase în condițiile legii, că nu fusese încălcată nicio normă legală, se respectase ordinea de zi stabilită în luna martie, când fusese publicată în ziare, astfel încât acuzația autorităților că nu s-ar fi respectat ordinea de zi nu era probată. Pe de altă parte, cinci delegați

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² A.N.I.C., fond 96, dosar 221, fila 2.

¹³ Idem., fila 12.

dintre cei arestați, inclusiv Gheorghe Cristescu, erau deputați și beneficiau de imunitate parlamentară.

Gh. Cristescu s-a folosit de regimul libertății de expresie din România și, omițând substratul antistatal și favorabil unei puteri externe a comunismului a declarat că ideile pe care le împărtășea ”prin scris și grai viu” se înscriau în limita legilor. El a negat acuzația anchetatorilor cu privire la eventualele angajamente luate la Moscova față de Rusia și de Internaționala a III - a și a declarat că ”În Rusia, unde am fost cu autorizarea actualului guvern, n-am luat niciun angajament și nici n-am încheiat vreun act cu privire la mișcarea ce urma să se facă în România...”¹⁴

De altfel, delegații din România au ajuns la Moscova după terminarea Congresului Internațional Comunist și, potrivit lui Gheorghe Cristescu, în capitala sovietică au avut loc doar discuții, mai ales asupra programului comunist, care fusese deja publicat în presa mondială și că delegații au fost puși la curent ”de către Comitetul Internațional, de toate hotărârile Congresului cum sunt publicate.”¹⁵

Liderul comuniștilor din România a mai făcut precizarea că socialiștii-comuniști au greșit izolându-se de Internaționala a III-a Comunistă, ”care, prin statute, ne obligă de a face parte din corpul Internaționalului lucrătoare” menționând și că tactica adoptată de români era cea a programului Internaționalului Comunist, și nu tactica comunistă rusă.

Întrebat fiind dacă a mai fost trimis în judecată, Cristescu a răspuns afirmativ, el fiind învinuit pentru delictе politice, dar nu a recunoscut niciuna dintre acuzele de ”uneltire împreună cu guverne străine pentru a provoca revolte, pentru a răsturna guvernul țării”. Aceeași poziție o vom întâlni și la ceilalți inculpați, atât la cei cu un anume statut în conducerea partidului, cât și la simplii membri.

O altă problemă pentru care Gheorghe Cristescu a trebuit să dea explicații a fost aceea a fondurilor pentru organizarea manifestațiilor și a propagandei partidului, în general, autoritățile suspectând implicare și finanțare străine. Liderul comunist a declarat că se primeau fonduri numai ”din țară, din cotizațiile membrilor partidului și sindicatelor, din cota celor bogați, din diferite serbări și liste de subscripții.”¹⁶

Pe parcursul interogatoriului, Gheorghe Cristescu și-a exprimat indignarea față de intervenția în forță a autorităților, față de arestări și de regimul la care erau supuși cei încarcerați. Ca și ceilalți deținuți, el considera arestarea și acuzațiile aduse ca nefondate, atâta timp cât ministrul de Interne, Constantin Argetoianu, autorizase întrunirea Congresului și avea cunoștința de ordinea de zi a acestuia. Mai mult chiar, pentru plecarea spre capitala sovietică în toamna anului 1920 autoritățile au eliberat delegaților socialiști pașapoarte, fiind informate exact despre scopul vizitei.

Potrivit celor declarate de Cristescu la interogatoriu, Congresul din mai 1921 era stabilit să se întrunească în 1920 și a fost amânat întrucât figuri importante de delegați aleși pentru această reuniune erau plecați la Moscova, pentru a participa la Congresul Internaționalului a III-a Comuniste. Urmărind să dovedească legalitatea activităților desfășurate de partid, de membri săi, atât înainte de începerea lucrărilor Congresului de la București, cât și în timpul acestora, Cristescu a făcut precizarea că ”la acest Congres s-a votat și afilierea la Internaționala Comunistă, punct care a fost dezbătut încă din 1920 de către toate secțiunile partidului”¹⁷.

Tot la 13 iunie a fost interogat Mihail Macavei, avocat din Turnu Severin. Ca și ceilalți congresiști, acesta nu a recunoscut învinuirea ce i se aducea și se arăta nedumerit că fusese arestat întrucât tezele dezbătute la Congres fuseseră publicate anterior în ziare, în special în

¹⁴ Idem , dosar 201, fila 11.

¹⁵ Idem, dosar 221, fila 4.

¹⁶ Ibidem, fila 10.

¹⁷ Ibidem.

”Socialismul”, autoritățile neavând nicio reacție la data apariției acestora în presă. Ca și Gheorghe Cristescu, Mihail Macavei a confirmat aprobarea pe care o primiseră de la ministrul de Interne pentru ”ținerea Congresului căruia i-am anexat ordinea de zi a dezbaterilor ce urmau să se țină”.

La 28 august 1921, a fost rândul lui Alexandru Dobrogeanu-Gherea să fie interogat. Acesta s-a declarat dezamăgit de acțiunile autorităților față de Congres, față de participanții la acel conclave, amintind că ”Partidul Comunist Român n-a existat până la hotărârea Congresului din mai, care a hotărât, în ce ne privește pe noi, afilierea la Internaționala Comunistă. Prin arestarea tuturor delegaților care votaseră această afiliere fără rezerve conform mandatului lor s-a împiedicat de fapt constituirea Partidului Comunist Român.”¹⁸ El susținea că nu era normal să fie ”cercetat asupra convingerilor mele, care, în vremea de astăzi, nu pot constitui nicăieri cel mai mic delict”. Era susținerea unuia dintre membrii marcant ai Partidului Socialist din România care a îmbrățișat destul de repede ideile și tezele Internaționalei a III – a, pledând, alături de dr. Eugen Rozvani, pentru afilierea la această organizație.

Aceeași poziție a susținut și inculpatul Gh. Cristescu, la ultima întrebare din interogatoriului, a 41-a. El și-a arătat din nou indignarea față de arestarea delegaților la Congres din cauza ideilor exprimate. ”Acest Congres a fost cerut și autorizat de către Dl. Ministru de Interne, Dl. Comandant al Corpului II Armată, așa că tot ce s-a făcut a fost în baza legii și publicat în toate ziarele. N-am contravenit cu nimic la dispozițiunile legii. Sunt deținut deci pentru ideile mele politice ce la propag de 21 ani.”¹⁹

O altă învinuire adusă de autorități congresiștilor a vizat forma de guvernământ din România, pe care ei o respingeau, pledând pentru înlocuirea regimului monarhic cu republica. Dar această republică urma să fie condusă de proletari, așa cum preconizau tezele Internaționalei Comuniste, ”adoptate în întregime” prin votarea afilierii fără rezerve la Internaționala a III-a. Aceste teze urmau a fi ”aduse la îndeplinire prin mijloace de educație, prin scrisori, prin conferințe ... în întreaga masă a proletariatului”²⁰.

În răstimpul iunie-august 1921 au fost interogați aproape toți congresiștii, după cum urmează: 14 iunie - Mihail Cruceanu; 20 iunie - Dumitru Grofu și Gheorghe Niculescu-Mizil; 29 iulie - David Finkelstein, zis Fabian; 1 august - Ilie Moscovici; 8 august - dr. Eugen Rozvan; 26 august - Alexandru Dobrogeanu-Gherea. Ei au respins în corpore acuzațiile dovedite de autorități cu probe palpabile. Aceste acuzații erau cuprinse sub sintagma ”crimă de primejdie a Siguranței Statului”. Au fost invocate și articole din Codul penal comun și din Codul justiției militare, respectiv art. 67, 69 și 181 C. pen. comun combinat cu art. 53 Tit. II Codul justiției militare. Unii dintre arestați au negat acuzațiile chiar dacă, practic, ei erau în culpă și au făcut-o cu un curaj stimulat de argumentarea insuficientă și vulnerabilă a anchetatorilor.

Gheorghe Niculescu-Mizil a mărturisit că a participat la Congres ca ”ales al Secțiunii București a Partidului Socialist reprezentând 3 mandate”, că a avut mandat imperativ de a vota fără rezerve pentru afilierea la Internaționala a III - a și că luptă pentru schimbare formei de guvernământ în România. Aceeași schimbare o dorea și David Fabian pentru că ”în cadrul ei năzuințele maselor muncitoare sunt înăbușite în favoarea intereselor de clasă ale unei mici minorități de mari proprietari rurali, mari industriași și mari financiari.”²¹ Cel mai radical și mai categoric în această privință a fost Ion G. Olteanu, care ar fi voit o republică muncitorească socialistă.

¹⁸ Idem, dosar 222, fila 180.

¹⁹ Idem, dosar 221, fila 11.

²⁰ Ibidem, fila 16.

²¹ Ibidem, fila 195.

Doctorul Eugen Rozvan, reprezentant, alături de Ion Flueraș, al Partidului Socialist din Ardeal, în delegația care a plecat la Moscova pentru Congresul Internaționalului a III – a, a căutat să convingă la interogatoriu că membrii delegației s-au aflat în Rusia pentru a vizita orașe, fabrici, Comisariate ale Poporului și unde le-a fost prezentată organizarea statului din punct de vedere social, politic și economic. Cu această ocazie a fost vizitată și Centrala Sindicatelor, unde, de asemenea, le-a fost explicată forma de organizare. Cu privire la forma de guvernământ – a spus Rozvan - Programul Comunist prevedea ”ca proletariatul să ia în mână puterile statului prin orice mijloace, neexcluzând chiar revoluția...”²².

Potrivit declarațiilor inculpaților, angajamente față de Internaționala a III – a Comunistă, implicit față de Rusia Sovietică, asupra cărora autoritățile au chestionat pe fiecare inculpat, nu au existat, Gh. Cristescu a recunoscut participarea delegației la discuții cu comuniștii ruși, și nu numai, fără însă a se angaja față de nimeni, fără încheierea vreunui act în acest sens. Discuțiile s-au cantonat exclusiv în jurul programului comunist, care fusese publicat în presa mondială și despre care au fost puși la curent de către Comitetul Executiv al Internaționalului, ei neajungând la timp la lucrările Congresului²³.

Și Mihail Macavei, care nu a făcut parte din delegația prezentă la Moscova, a susținut că delegații români nu au luat niciun angajament în Rusia Sovietică, ei fiind trimiși acolo doar pentru a observa noua organizare socială, precum și structura statală, lucru desigur neadevărat.

În cursul interogatoriului luat la 29 august 1921 lui Ilie Moscovici, acesta avea să declare: ”Comunist în sensul cerut de Internaționala a III – a nu sunt”²⁴, și să nege că ar fi fost de acord cu tezele și condițiile de afiliere cerute de Moscova acestea nefiind cunoscute ”în amănunțime”.

Iar acuzatul C. Popovici, întrebat despre un posibil ”angajament cu Cicerin în contra României”²⁵, a declarat că nu avea cunoștință despre acesta.

La rândul său, Boris Ștefanov, unul dintre cei cinci deputați socialiști arestați, s-a pronunțat pentru afilierea fără rezerve la Internaționala Comunistă și a susținut că activitatea lui în acest sens s-a rezumat la întruniri publice și la articole apărute în presă (”Pravda”, ”Socialismul”). Cititorii cărora li se adresa, în special muncitori, erau îndemnați nu la revolte, ci la educație și organizare, dar încerca să-i convingă că cea mai bună pentru muncitori și țărani este ”proprietatea colectivă asupra tuturor mijloacelor de producție.”²⁶

Anchetarea congresiștilor a durat în tot cursul anului 1921. Intenția autorităților era de a destructura total mișcarea comunistă, de a-i anihila legăturile cu Internaționala de la Moscova și de a prezenta în fața țării imaginea partidului comunist ca organizație antinațională și teroristă.

La 10 august 1921 au început la Consiliul de Război al Corpului II Armată din București audierile comuniștilor de la Iași, pentru a fi judecați împreună cu comuniștii arestați în Capitală. Printre aceștia s-au aflat și studenții comuniști basarabeni Timotei Marin și Pavel Tcacenco, zis și Baranov.

²² Ibidem, fila 30.

²³ Ibidem, dosar 221, fila 14.

²⁴ Ibidem, fila 204.

²⁵ A.N.I.C., fond 96, dosar 238, fila 85.

²⁶ Ibidem, fila 213.